

УДК 113

О. П. Кравченко
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
ДПУ ім. Григорія Сковороди»

ЛЮДИНА І СВІТ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РАННІХ УКРАЇНСЬКИХ ГУМАНІСТІВ

У статті проаналізована латиномовна творчість представників католицької Русі кінця XIV – XVI ст., які започаткували розвиток культури Відродження в Україні. Реконструйована ренесансно-гуманістична концепція людини як частки природи з гармонійно поєднаними духовним і тілесним початками, що приводить до поступового усвідомлення необхідності за допомогою людського розуму пізнавати об'єктивний світ і його природні закономірності.

Ключові слова: гуманісти, Бог, людина, моральні якості, пізнання, природа, розум, світ, світобудова, щастя.

Постановка проблеми. У житті українського суспільства період XIV – XVI ст. посідає особливе місце. Спираючись на глибинні народні основи та історичні традиції, український народ зробив вагомий крок уперед у галузях соціально-економічного, політичного, релігійного і культурного життя. Саме у цей період було закладено підвалини для становлення вітчизняної ранньоновітньої думки в її різних проявах, для виникнення професійної філософії, для трансляції духовного здобутку княжої доби в культуру українського бароко. Тому вивчення комплексу ренесансно-гуманістичних ідей сприяє глибшому розумінню загальної традиції релігійно-філософської думки України, подоланню розриву у власній духовній культурі, забезпечує історичне опертя і потужний стимул для подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Уперше на значення латиномовної літератури у розвитку ренесансно-гуманістичних тенденцій в Україні звернув увагу російський дослідник – емігрант І. Голєніщев-Кутузов. Наприкінці 60-х–70-х років тема українського Ренесансу зазвучала у працях українських учених, таких, як І. Іваньо, І. Лоський, Д. Наливайко, Г. Нудьга, Д. Оляничин. За останні десятиріччя інтенсивно вивчають вітчизняну спадщину – як літературно-культурну, так і філософсько-наукову. Ренесансно-гуманістичні ідеї стали об'єктом історико-філософських досліджень В. Горського, Л. Довгої, І. Захари, С. Йосипенка, М. Кашуби, В. Литвинова, В. Нічик, І. Огородника, І. Паславського, А. Пашука, М. Роговича, Я. Стратій, В. Табачковського та інших. Однак доводиться констатувати, що аналіз ечень про людину, що побутували в Україні у XIV – XVI ст.? є важливою й малодослідженою складовою створення цілісного уявлення про розвиток вітчизняної культурно-філософської спадщини, що, власне, і зумовило потребу в їх систематичному осмисленні та висвітленні.

Мета статті – проаналізувати концептуальні особливості розв’язання проблеми людини і світу у творах ранніх українських гуманістів.

Виклад основного матеріалу. Ще з X ст., після запровадження у Київській Русі християнства, антропологічна проблематика стає центральною у філософських роздумах тогочасних мислителів, а світоглядна орієнтація зміщується на осмислення духовного світу людини, як наслідок існування відносно ізольованого культурного світу, що спирався на єдину сакральну основу, репрезентовану Святим Письмом і церковним православним авторитетом.

Інтерес до людської особистості з гармонійно поєднаними духовним і тілесним началами, утвердження сприймання людини як неповторного індивіда, творця самого себе в Україні відбулось у XV ст., коли в елітарних освічених колах з’являються діячі, так звані ранні гуманісти, які пишуть латинською мовою, орієнтуються на Західну Європу, не пориваючи при цьому з національним ґрунтом. Це – Юрій Дрогобич, Павло Русин з Кросна, Станіслав Оріховський-Роксолан, Шимон Шимонович, Іван Домбровський, Лукаш з Нового Міста та ін.

Високоосвічені особистості, видатні поети, публіцисти, вчені, вони боролися за національні ідеали і започатковували зародження нової інтелігенції. «Це були люди нового середовища, їх об’єднувала спільна мета й етичні ідеали, вони орієнтувалися на міжнародні зв’язки європейської “республіки вчених”, конфесійно належали до католицизму і вважали себе підданими Польської Корони... Це була нова еліта і цим пояснюється елітарний характер їхньої творчості, ідейний потенціал якої дуже поволі проникав у товщу української духовної традиції і давав поштовх до її трансформації», – відзначає В. Литвинов [4, 51]. Світогляд українських гуманістів формувався під величезним впливом античної культури, яка сприймалась як еталон, недосяжний взірець культури європейського Ренесансу, адже «тип візантійсько-слов’янської християнської філософії, який визначав зміст духовного життя України попереднього періоду» їх уже не задовольняв [1, 52].

У середовищі ранньоукраїнських гуманістів утверджується уявлення про гармонійну єдність земного й небесного, про сутнісну причетність матеріального до Божественного, про Бога як внутрішню досконалість і сутність світу. Тому з’ясувати, як тогочасна людина уявляла собі світ і себе саму, неможливо без з’ясування її розуміння Бога. Так, досить своєрідним було бачення Бога у С. Оріховського, підвалинами чого послуговували головним чином погляди на цю проблему Арістотеля, Цицерона і концепція підпорядкованої розумним засадам вільної Божественної волі Фоми Аквінського. Розмірковуючи про сутність Бога, С. Оріховський прямо не йде за Ф. Аквінським, який характеризує Бога як арістотелівську першу причину, як самодостатнього і безмежно досконалого. У вченні Ф. Аквінського перше місце, як відомо, посідає теологічне доведення буття Бога, тоді як природниче (космологічне) доведення відсунуте в нього на другий план. С. Оріховський такий погляд не зовсім поділяє, як і не приймає він концепцію троякого роду

пізнання Бога, а також доведення існування Творця, виходячи з його справ. Йому цілком вистачає Аристотелевого доведення Бога як першоруддя. «Аби були два найвищих небесних винуватці, – пише автор, – то були б або однакової сили, або нерівні. Якщо нерівні, то даремним був би один із них, тому що сильніший може робити свою справу без слабшого. А якби силою були рівні, то небесна справа згинула б від їхньої незгоди, коли один перешкоджав би іншому» [6, 354]. Відмовляє Богові у безпосередньому спілкуванні зі світом Ю. Дрогобич, наділяючи його тільки законодавчою владою, а виконавчу віддає небові. Небо, таким чином, є посередником між Богом і світом, бо «все у підмісячній світі живе за законами неба» [3, 95].

Характерним для творчості ранніх гуманістів також було співіснування християнського Бога з античними богами, персоніфікованими природними силами, явищами. «З ласки Господньої все ти вже маєш, от тільки хай Зірка роки продовжить тобі...», – поєднує персонажів біблійної історії й античної міфології Ю. Дрогобич [3, 95]. У ренесансному дусі розв'язував філософ і проблему співвідношення небесного та земного світів. Так, у передмові до твору «Прогностична оцінка 1483 року» він вирішував це питання, виходячи з неоплатонівської ідеї космічної любові, якою сповнений Всесвіт. Не схильний протиставляти два світи й С. Оріховський, зараховуючи до фізики не тільки земні, але й «небесні» речі, полишаючи для метафізики тільки речі «нерухомі, невідомі, позбавлені матерії, тобто Бога і святих його ангелів» [12, 74].

Наслідком такого розуміння стало виникнення інтересу до доквілля й обожнення природи. Остання вже не розглядається як «многопопечительная суэта», як щось незначне і другорядне з огляду на таку важливу для християнина мету, як спасіння своєї душі. На відміну від античного уявлення про природу як вічну і прекрасну даність, а також від середньовічного її розуміння як результату творення надприродної особистості, людина Відродження вперше відчула природу як естетично значущу конкретність, як предмет незацікавленого самодостатнього споглядання і задоволення. Філософи зображують природу як утілення повноти, гармонійності творіння, невичерпне джерело краси й насолоди, як таку, що призначена служити людині. Зокрема Ш. Шимонович у творі «Женці» в типовому ренесансному дусі змальовує красу літнього дня, центральною фігурою якого є «сонечко милесеньке, око дня ясного» [10, 178]. Звертаючись до муз, описує рідну природу України й І. Домбровський: «Кличу я муз піерійських (бо ти, захисниче, здоровий); і вельми любих вже маю, не хочуть вони оглядати славні долини Сарматії і краєвиди зелені там, де верхівка Парнасу й забуте джерело Кірійське...» [2, 217]. Такі мислителі, як С. Пекалід, І. Калимон, С. Кленович, П. Русин утверджують красу навколишньої природи, бачать її духовно насиченою, прекрасною дійсністю, об'єктом мистецького зображення. Отже, зацікавлення світом умоглядним і трансцендентним відступає у творчості ранніх гуманістів на задній план, поступаючись місцем яскравим описам природи.

Проте українські мислителі не тільки виявляли зацікавлення природою, а й намагалися її пояснити. Таким чином, природа з об'єкта замилювання ставала об'єктом наукового пізнання, хоча це й не призвело до значних досягнень у природознавстві та фізиці порівняно з європейським Заходом. Уже Ю. Дрогобич, першим серед вітчизняних мислителів, вирахував географічні координати кількох міст України, припускав залежність погоди певної місцевості від географічної широти, був переконаний у можливості прогнозування погодних умов.

Прагнення пізнати природу і впливати на неї, спираючись, як їм здавалося, на знання про глибинні взаємозв'язки світу, привело гуманістів до занять астрологією. Остання, як учення про зведення кінцевих причин усіх явищ до впливу небесних тіл, у ті часи була наївною і фантастичною спробою дати природне, а не теологічне пояснення всім подіям і фактам, що відбуваються в зовнішньому світі. Навіть становище Папи Римського, його місце на престолі є не волею Всевишнього, а наслідком випадку – щасливого розташування небесних тіл у день його народження: «Певно, любов'ю Венери й Юпітера стиснене Сонце правити світом тебе поставило колись» [3, 95]. Однак астрологія сприяла і пізнанню законів природи з метою їх використання у земному житті. Йдеться передусім про точне вирахування сонячного й місячного затемнень, закономірність їх виникнення, що зривало ореол Божественності з космічних явищ і робило їх прогнозованими. Саме Ю. Дрогобич складав гороскопи та написав «Прогностикон 1478 року», в якому передбачалися майбутні місячні затемнення та подавалася схема розташування планет на 11 березня 1478 року. Пізніше в Україні зацікавлення астрономією та астрологією певним чином виявляв К. Сакович, який прагнув пояснити затемнення Сонця, а замислюючись над питанням, чому діти народжуються інколи не схожими на батьків, відповідав так: «Часом це відбувається відповідно до руху й обертання небес» [9, 406]. Тобто він ставив людину в більшу залежність від природних сил, ніж від Божих.

Також українські мислителі XV ст. чільне місце відводили проблемі світобудови, що виявляється у поширенні таких творів, як «Космографія», «Шерстокрил», «Тлумачена Палея», «Християнська топографія світу» Козьми Індикоплова, «Трактат про сферу» Йоана де Сакробоско. У них викладалася геоцентрична арістотелівсько-птоlemeївська картина світу з висновками про кінечність світу, центральне положення Землі та її нерухомість. Рух небесних тіл пояснювали самообертанням рухомих сфер, «що в глибокім небі мирно кружляють» [7, 445]. Щодо складу речей, які містяться у світі, то, категорично заперечуючи атомізм, учені використовували античну концепцію елементів в її арістотелівській інтерпретації. Водночас спостерігається тенденція до зняття властивого Арістотелю і прийнятого Середньовіччям протиставлення земної і небесної матерії, приходить нове уявлення про однорідність Всесвіту.

Над проблемою виникнення і складу світу розмірковував С. Оріховський. При цьому обидві тези – як про створення світу Богом з «нічого», так і про те, що світ не має ні початку, ні кінця, – він подає без доведення. Усю

різноманітність речей філософ пояснював, спираючись на вчення про матерію і форму. Щодо останнього, то цю проблему українські гуманісти розв'язували переважно в річищі перипатетичної традиції, але при цьому спиралася не тільки на середньовічні інтерпретації Арістотеля, а й на його повноцінні твори, коментовані найвизначнішими гуманістами епохи Відродження. Тому С. Оріховський критично ставився до твердження про створення і можливість знищення матерії, наголошував на її вічності та незнищенності, на єдності матерії і форми. Матерія, набуваючи форми певного предмета, прагне до зміни, бо має уроджену властивість «позбавлення». Це «позбавлення» форм дозволяє матерії набувати іншої форми, оскільки вона не має власної сталої форми, хоча й не може без неї існувати. Змінній матерії С. Оріховський протиставляє «єдине», що є першопричиною, Богом, а також вмістилищем усіх форм, які впорядковують матерію, і водночас є найдосконалішою формою. До того ж «єдине» саме для себе є метою і задає одночасно мету існування всім речам. Отже, думка філософа про невід'ємне від форми існування матерії цілком відповідала ренесансній тенденції до зближення матеріального і духовного начал.

Подібно до того, як в уявленні про світ у творчості ранніх українських гуманістів утверджується переконаність у сутнісній причетності матеріального світу до Божественного, так в уявленні про людину відбулися зміни від протиставлення в ній духовного й тілесного первнів до утвердження їх гармонійної єдності. Погляди на проблему співвідношення душі і тіла сформувалися загалом на основі синтезу вчення Святого Письма та елементів відповідних античних і пізньосхоластичних концепцій, що, власне, відображало гуманістичну тенденцію в підході до розв'язання цієї проблеми. С. Оріховський, як і Фома Аквінський, уважав душу результатом Божої діяльності, тому – безсмертною. Водночас його розуміння душі засвідчує вплив і суто Арістотелевий, без нашарувань пізніших інтерпретацій. Про це свідчить і твердження С. Оріховського про те, що здатністю до мислення душа наділена завдяки Найвищому Розумові, який освітлює людину так само, як сонце освітлює землю. Щодо питання смертності душі автор посилається на Авероеса, коментатора філософії Арістотеля. Так, він пише, що «мисляча душа, завдяки якій живе наше тіло, вмирає разом з нами. А той загальний розум лишається цілим і продовжує світити іншим людям...» [11, 40]. Таким чином, природа людини полягала в нерозривній єдності душі і тіла.

Спираючись на такі висновки, ранні гуманісти вбачали призначення людини не в намаганні подолати тілесну її частину шляхом аскетизму і віддалення від світу, а у прагненні до насолоди через земні блага, втілення особистого інтересу, а найбільше – у реалізації в земному житті творчого потенціалу. Адже Бог уважався потужним творчим началом, і через це уподібнення до нього, що розглядалося як найвище завдання людини, обов'язково передбачало самоствердження людини у сфері творчості, активній земній життєдіяльності. Схильність до якогось виду діяльності людина змушена була досягнути через самопізнання. Саме здатність до самопізнання, як

одна з основних чеснот, допомагає людині досягти внутрішнього, духовного оновлення, морального самовдосконалення і щастя.

Серед згаданих мислителів найбільше працював над цією проблемою С. Оріховський. Як стверджував він, людина, пізнавши всі земні і небесні речі, а до того ж саму себе, домоглася того, що справді рівною Богові стала [12, 74]. Водночас головне призначення людини він убачав у тому, щоб, спираючись на свою Божественну натуру, досягнути Бога та через спасіння досягти вічного життя. Загалом же С. Оріховський неоднозначно оцінює відомий вислів «Пізнай себе самого». Услід за Арістотелем, він твердить, що пізнання людиною самої себе – найвища для неї мета і благо. Разом з тим він не погоджується з давньогрецьким філософом, що не може бути нічого кращого для людини, крім того, потрібна ще віра в спасіння. С. Оріховський був переконаний, що будь-яке самопізнання повинно здійснюватись заради віднайдення у самому собі творчих потенцій до певного роду діяльності, важливого у земному житті, тобто кінцева мета цих пошуків має бути спрямована назовні – на вияв особистої доблесті й суспільно корисну працю. С. Оріховський, посиляючись на сформульований ще Ф. Аквінським принцип етичного інтелектуалізму, вважав, що людина діє згідно зі своєю волею, яка у свою чергу регулюється вищим над нею розумом. Розум є інструментом для духовного спасіння, засобом пізнання навколишнього світу і свого Божественного ества. Філософ порівнює розум зі світлом, що «наявні в потенціальному стані барви робить очевидним». Він наполягає на необхідності творчого вдосконалення, розвитку розумових здібностей особи, бо «людина, що знехтує наукою, нічого не дасть, гідного похвали». Справи полководця, його успіх залежать насамперед від його таланту й організаторських здібностей, яким підкоряється навіть зрадлива фортуна. Бо тільки «розум підкаже, проте, як ту біду відвернути» [3, 95]. З великою повагою ставиться до знання П. Русин. Його твори «Похвала поезії», «До книжечки», «Промовляє книга», – це вірші, де прославляється книжне слово як скарбниця всіх знань.

С. Оріховський радить не тільки самому королеві керуватися у всіх справах більше розумом, ніж афектами, але й добирати собі розумних дорадників. Крім того, наскільки бракує людині розуму, рівно настільки ж вона є зухвалою й більш здатна до війни.

Важливу роль у підвищенні спроможності розуму скерувати людську волю у правильному напрямку С. Оріховський відводив моральному вихованню. Від кожної людини залежить, чи стане вона гідною вищих моральних надбань суспільства, чи перетвориться на нікчемну тварину. Тому ранні гуманісти проповідували насамперед особисту, а не тільки родову гідність людини, її здатність завдяки власним зусиллям, виявленню доброчесності або доблесті досягти земного безсмертя. Утверджувалася думка про те, що той, хто не одержав дару у вигляді «шляхетності крові», може набути «шляхетності духу» завдяки наполегливості, доброчесності, самовдосконаленню. С. Кленович суть морального вдосконалення вбачав у поєднанні його з розумовим розвитком, а однією з головних чеснот – уміння

підкорити свої бажання розумові. Філософ звеличував саме ті риси характеру людини, які середньовічна церква вважала гріховним виявом надмірної гордості, оскільки вони суперечили проповідуваним нею послуху, сумирності й однотипності у поведінці та способі думок. П. Русин найвищими якостями людини вважає не багатство, посади, титули, а її розумові здібності, мужність, чесність. Лукаш з Нового міста у філософських поглядах утверджує право людини на власне земне життя з необхідністю постійного вдосконалення. Таким чином, цінність людини українські мислителі визначали за ознаками індивідуальної, особистої довершеності її фізичних і моральних сил, благодетства, а не за аристократичне походження.

Однак до збагачення гуманісти ставилися неоднозначно. Виправданим із морального погляду вважали тільки матеріальний достаток, створений працею власних рук і розуму. Наприклад, знову ж таки С. Оріховський, загалом схвалюючи активну діяльність людини та її прагнення до заможності, критикував крайнощі: зухвалість і надмірне користолюбство. «Не надавай переваги даремній силі, ненависним багатствам, жадобі панування, бездумній і нещирій правді», – радив він [5, 151]. Навіть, услід за Платоном, уважав рідкісним і майже неможливим явищем поєднання великого багатства з найвищими людськими чеснотами. До такого висновку дійшов під час перебування в Римі, де бачив, як «жадоба до грошей вже багато років приносить всі нещастя...».

Українські гуманісти XV – початку XVI ст. поцінювали такі людські якості, як особиста доброчесність, доблесть, відвага, мужність, героїзм, шляхетність, мудрість, справедливість, чесність, поміркованість, доброчинність, патріотизм, братерство, людинолюбство і намагалися виховувати їх у своїх учнів. С. Пекалід утверджує ренесансно-гуманістичну у своїй основі думку про спроможність людини своїми силами, завдяки доброчесності або доблесті, піднятися до рівня Богоподібності, досягти земного безсмертя. Він мріє про час, коли зникне «злочинне безглуздя» і запанують чесноти.

На думку ранніх українських гуманістів, досягти доброчесності й повного земного самоствердження можна було, завдяки літературній, поетичній творчості. Адже поетичне слово, як вважає П. Русин, є даром богів, а поезія – хранителькою всіх найважливіших справ. Також способом досягнення доброчесності, обов'язком і призначенням людини своєї доби є її вміння проникати в таємниці світобудови, пізнавати природу, займатися просвітницькою діяльністю. Сила розуму людини, зміцнена доброчесністю, дозволяє їй набути відповідного рівня моральної досконалості, робить людину щасливою: «Діянь великих прагне Чеснота ця й трудів незмірних; чи ж не тому вона, єдина вказує до щастя справжнього й святості шлях достойним?» [8, 19].

Так, С. Оріховський у пошуках остаточної мети життя людини зупиняється на твердженні Арістотеля про те, що «доброчесність і наука є двома речами, які наш розум полюбить від свого народження і вживає як свою природну найсолодшу страву» [12, 77]. Тому кожен індивід здатен і повинен

забезпечити собі «щасливе і добре існування», як мету і сенс життя. С.Оріховський не погоджується з Арістотелем у твердженні, що будь-яке щастя починається і закінчується в земному світі. Він називає людське життя «actio», тобто «дія», після якого залишається «справа», тому, «живучи розважно, чесно і побожно на землі», а також повноцінним, творчо-активним земним життям, можна досягти спасіння. Також існує «factio» – «діяння», яке, подібно до гри на лютні, гине разом із своєю причиною, тому всі помисли людини у земному житті мають спрямовуватися на досягнення «Богомислення». На думку гуманістів, земне покликання людини – діяти і пізнавати – рівнить людину з Богом і навіть дає їй можливість уподібнитися Богу за своєю суттю. Таке уподібнення потрібне було філософам передусім для того, щоб підкреслити творче начало в людині. Проте швидкоплинне життя на землі завершується вічністю і вічним блаженством, тому провідною ідеєю і найвищим змістом людського життя є Бог.

Висновки. Творчість ранніх українських гуманістів дає можливість реконструювати ренесансно-гуманістичну концепцію людини як частки природи з гармонійно поєднаними духовним і тілесним початками. Стверджується самостійність і цінність природи, залежність долі людини від природних і космічних сил, що засвідчує зміну напрямку розвитку української філософської думки від містичного само- і Богопізнання та «життя в істині» до поступового усвідомлення необхідності за допомогою людського розуму пізнавати об'єктивний світ і його природні закономірності. Сама ж логіка історичного розвитку тогочасної України як інтегральної частини європейської культурної цілісності поступово приводила її філософсько-світоглядний потенціал до відповідності до загальноєвропейського філософського процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горський В. С. Історія української філософії : навч. посіб. / В. С. Горський. – К. : Наук. думка, 2001. – 376 с.
2. Домбровський І. Дніпрові камені / І. Домбровський // Українські гуманісти епохи Відродження : у 2 ч. – К. : Наук. думка, 1995. – Ч. 1. – С. 200–220.
3. Дрогобич Ю. Вступ до книги «Прогностична оцінка 1483 року» / Ю. Дрогобич // Історія української філософії : навч. посіб. – К. : Україна, 2000. – С. 95–96.
4. Литвинов В. Уявлення про людину ранніх українських гуманістів / В. Литвинов // Філософія. Історія культури. Освіта : доповіді та повідомлення III Міжнародного конгресу українців. – К. : Ока, 1996. – С. 50–56.
5. Оріховський-Роксолан С. Напучення королеві польському Сігізмунду-Августу / С. Оріховський-Роксолан // Українська література XIV – XVI ст. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 113–152.
6. Оріховський С. Квінкункс, тобто вірець устрою польської держави / С. Оріховський // Українські гуманісти епохи Відродження : у 2 ч. – К. : Наукова думка, 1995. – Ч. 1. – С. 294–405.

7. Русин Павло із Кросна. Похвала поезії / П. Русин // Українська література XIV – XVI ст. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 445–448.

8. Русин П. Похвала Валерію Максимі / П. Русин // Українські гуманісти епохи Відродження : у 2 ч. – К. : Наук. думка, 1995. – Ч. 1. – С. 19–21.

9. Сакович К. Арістотелівські проблеми / К. Сакович // Пам'ятки братських шкіл на Україні кінець XVI – початок XVII ст. : тексти і дослідження. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 337–442.

10. Шимонович Ш. Женці / Ш. Шимонович // Українські гуманісти епохи Відродження : у 2 ч. – К. : Наук. думка, 1995. – Ч. 2. – С. 178.

11. Lichtensztul J. Poglady filozoficzno-prawne Stanislaw Orzechowskiego / J. Lichtensztul. – Warszawa, 1939.

12. Sinko T. Erudycja klasyczna Orzechowskiego / T. Sinko. – Krakow, 1939.

РЕЗЮМЕ

Е. П. Кравченко. Человек и мир в интерпретации ранних украинских гуманистов.

В статті проаналізовано латиноязычне творчество представителей католической Руси конца XIV – XVI в., которые положили начало развитию культуры Возрождения в Украине. Реконструированная ренессансно-гуманистическая концепция человека как части природы с гармонично соединенными духовным и телесным началами, что ведет к постепенному осознанию необходимости с помощью человеческого ума познавать объективный мир и его естественные закономерности.

Ключевые слова: гуманисты, Бог, человек, моральные качества, познание, природа, ум, мир, мироздание, счастье.

SUMMARY

O. P. Kravchenco. Man and Word in Interpretation of Early Ukrainian Humanists.

The Latvian creation of agents of Catholic Russi of the XIV-th – XVI-th century, theirs began of development the culture of Renaissance in Ukraine is analysed in the article. The Renaissance-humanistic concept of man as a part of nature from harmonious connecting of necessity and corporal beginnings is reconstructed, it direct to realization of necessity by man's mind to recognize the objective world and her natural regularities.

Key words: humanists, God, man, moral qualities, familiarization, nature, mind, world, world-building, happiness.